

УДК 785:373.2

ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ МУЗИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ ДО ОСОБИСТІСНО-ЗОРІЄНТОВАНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

С.І.Матвієнко, С.І.Самаріна

Стаття присвячена проблемам підготовки студентів до роботи з дітьми дошкільного віку.

Проблема особистісно-зорієнтованого навчання є однією з вибраних проблем сучасної дидактики, і, як зазначив Міністр освіти і науки України В.Кремень – пріоритетним шляхом розвитку національної системи освіти.

Поняття особистісно-зорієнтованого навчання має кілька дефініцій. В широкому аспекті - це навчання, зорієнтоване на дитину, що займається пошуком оптимальних шляхів забезпечення пізнавальних потреб особистості. За визначенням психологічного словника: "особистісний підхід – це принцип психології, що передбачає індивідуальний підхід до людини як до особистості з розумінням її як відбиваючої системи, яка визначає всі інші психологічні явища" [7, 61]. Доктор педагогічних наук Сисоєва С.О. визначає особистісно-зорієнтоване навчання як навчання спрямоване саме на розвиток творчої, активної особистості учня. [1, 110]. За новою освітньою програмою "Перші кроки", що є українським варіантом міжнародної програми Джорджа Сороса "Розвиток дитинства", модель особистісно-зорієнтованого навчання "покликана формувати в учнів ідеальний образ "людини в русі", "людини – дії", людини – діалогу з довкіллям на засадах гармонії красивого і доцільного, а в кінцевому результаті – людини освіченої і культурної" [2, 22]. Тобто бачимо, що з точки зору як педагогічного, так і соціально-психологічного аспекту, особистісно-зорієнтована модель навчання передбачає визнання особистості дитини як найвищої соціальної цінності.

Проблема особистісно-зорієнтованого навчання займає чільне місце у педагогічних працях та наукових дослідженнях багатьох дидактів: Антропова М.В., Володько В.М., Краснова М., Ісака Н., Гусева В, Подмазіна С. та багатьох інших. Вивчення праць і спостережень з даного питання виявили, що сучасні науковці й педагоги займаються проблемою втілення засад особистісно-зорієнтованого навчання у шкільну практику, яке має забезпечити визнання особистості дитини як найвищої соціальної цінності. За принципами

особистісно-зорієнтованої педагогіки процес навчання має бути: для дитини, в інтересах дитини, носити індивідуально-спрямований та диференційований характер.

Означені вище пункти становлення педагогічної думки перш за все спрямовані на створення умов для забезпечення гармонійного розвитку дитини. Як відомо, обов'язковою складовою гармонійного розвитку дитини виступає і музично-естетичне виховання, що відбувається на уроках естетичного циклу, зокрема на уроках музики. Окремі аспекти проблеми особистісно-зорієнтованого навчання у галузі музичного виховання ми знаходимо у працях провідних діячів музичної педагогіки ХХ - ХХІ століть: Д.Кабалевського, Б.Асаф'єва, О.Ростовського, Е. Печерської та ін.

У пояснювальній записці до програми з музики для загально-освітніх шкіл зазначено, що головною метою музичного виховання є "формування у школярів музичної культури як важливої й невід'ємної частини їхньої духовної культури" [8, 4].

Під музичною культурою особистості розуміємо здатність людини до засвоєння, відтворення, збереження та збагачення музичних цінностей суспільства. В основі формування музичної культури особистості лежать: музичні здібності, художні й музичні смаки та уподобання, індивідуальне ставлення, творча активність та уміння сприймати музику як "змістовне мистецтво" [10, 18]. Один із шляхів формування і розвитку головних складових музичної культури особистості, які складають цілісну музичну культуру як важливу частину духовної культури, лежить через активне творче ставлення до музичного мистецтва. Формування творчої активності учнів, в першу чергу, залежить від особистості вчителя музики та тієї методики, яку він використовує. На наш погляд, великі можливості та потенціал у вирішенні цієї проблеми закладені у системі особистісно-зорієнтованого навчання, що займається пошуком індивідуально-спрямованих методик, які б

забезпечували гармонійний розвиток кожного учня.

Першим етапом в особистісно-зорієнтованій парадигмі виховання є дошкільне дитинство, коли відбувається становлення особистісної культури дитини. Особистісна культура включає набуття дошкільниками загальних уявлень про світ музики та способи його пізнання, творення й переживання через спів й слухання музики. Дошкільний період є підготовчим до становлення співацького голосу і співпадає із розвитком мовлення.

Ефективність навчання співу дітей дошкільного віку, в першу чергу, залежить від врахування вчителем вікових та індивідуальних особливостей дошкільнят, що обумовлюють їхню готовність до цього виду діяльності.

Зупинимось на вікових особливостях дошкільнят з огляду готовності дітей до навчання співу. Діти цього віку мають ще недостатньо сформовані голосові м'язи і тому співацьке звукоутворення виникає за рахунок натягнення країв голосових зв'язок. Врахування даного фізіологічного фактору необхідне за для досягнення природнього легкого співу і передбачає систематичне використання поспівок та маленьких пісень. Тембр голосу у дітей нерівний, особливо це виявляється під час співу різних голосних: одні співають крикливо, відкритим звуком, інші - навпаки - затискують щелепу, що заважає правильному співу, деякі вірно інтонують мелодію, але в межах 3 - 4 звуків, інші - співають монотонно низько чи високо, але фальшиво. Це уповільнює роботу вихователя, який має навчити кожну дитину співати достатньо чисто і надати кожній певний об'єм фіксованих співацьких вмінь. Це створює передумови для віднайдення вчителем індивідуально-диференційованого підходу до кожної дитини.

Особливого значення у системі дошкільного навчання і виховання набуває гуманне відношення до дітей. З точки зору музичної освіти, самоцінною умовою правильного фізичного і психічного розвитку, передумовою виховання і навчання є чутливе ставлення до несформованого дитячого голосу. Проблема охорони дитячого голосу займає чільне місце в дослідженнях останніх років. У працях таких відомих науковців як С.Науменко, Ю.Юцевич, Р.Зінич наголошується, що не всі види музичної діяльності повинні запроваджуватись у дошкільному віці. Через те, що анатомо-фізіологічне визрівання голосових складок завершується індивідуально в кожному випадку (від 7 до 10 років), цілеспрямоване навчання співу у дитячих дошкільних закладах вкрай небажане. [6, 19].

Щоденне спілкування з дорослими дає змогу дитині розширити власний емоційний досвід і створює передумови для формування емоційного сприйняття музики. Дошкільнята вразливі, їх почуття

безпосередні і щирі, вони можуть глибоко переживати події, що передаються в музиці, яку вони виконують чи слухають. Вмілий добір музичного матеріалу збагачує реєстр особистісних переживань дитини, допомагає їй в оволодінні власними емоціями, формує культуру почуттів.

В той же час, у вокальній роботі з дошкільнятами відбувається вдосконалення їхнього мовлення через перенесення досвіду звукової культури мовлення на формування співацьких навичок, і навпаки. Тут слід враховувати, що нервово-фізіологічні механізми співу і мовлення базуються на двосторонніх нервових зв'язках: слух – голос, і мають схожу природу дії [3, 6].

Спів вимагає вміння керувати певною системою м'язів голосового апарату і своєрідного співацького дихання. Інколи збудження в мовно-рухових м'язах перевищує роботу м'язів, що відтворюють мелодію в цілому. Тому при індивідуальній роботі з дітьми слід пам'ятати, що більш розвинені мовно-рухливі механізми дещо гальмують недостатньо розвинені механізми співацької діяльності.

Працюючи з такими дітьми особливого значення набуває індивідуальний підхід. Наприклад, можна давати їм можливість виразно читати чи повторювати тексти пісень, стежачи за роботою артикуляційного апарату в поєднанні з розподілом дихання по фразах. Коли дитина досягне певних успіхів, можна на її прикладі проілюструвати певні вокальні навички ("Тепер ми вивчили слова пісні"), що стимулює дитину до подальшої самостійної роботи.

Друга важлива ланка в навчанні дітей співу - це розвиток чистоти інтонування. Віднайдення особистісного підходу до кожної дитини забезпечить не лише ефективність процесу розвитку чистоти інтонування, а й психологічно комфортну атмосферу співпраці вчителя з дошкільнятами і дошкільнят між собою. Це допоможе уникнути виникнення закомплексованості у дітей від невдач, коли вона відчує, що співає "гірше за інших". Учитель має допомогти дитині не лише зрозуміти причину поганого співу, а й роз'яснити шляхи ліквідації причин. Інтонування звуковисотних відношень для дітей дошкільного віку є досить складним внаслідок деяких загальних особливостей вокальної моторики, а також через недостатній рівень розвитку голосового апарату і нервових механізмів його керування. Виникає певне замкнене коло: недостатній розвиток музичного слуху ускладнює керівництво вокальною моторикою, а недостатність інтонування негативно впливає на сприймання звуковисотних відношень.

Успіх у справі розвитку вокально-хорових навичок у дітей дошкільного віку на принципах особистісно-зорієнтованого підходу, великою мірою

залежить від підготовленості музичного керівника. Особистісно-зорієнтований підхід в освіті вимагає високого рівня соціально-педагогічної та психологічної освіченості педагога. Тому втілення принципу особистісно-зорієнтованого навчання в дошкільний процес потребує від учителя спеціальної підготовки:

1. Досконале знання суті особистісно-зорієнтованої моделі навчання, його завдань і напрямків;
2. Ретельного вивчення психологічних, індивідуальних та вікових особливостей учнів;
3. Усвідомлення значення особистісно-зорієнтованого впливу на становлення особистості дитини;
4. Бажання працювати за новою методикою та ін.

Але починати впровадження особистісно-зорієнтованого навчання в музичну освітню систему загально-освітніх шкіл потрібно із виховання викладачів, здатних працювати за цих умов. У практиці навчання вищих педагогічних закладах потрібні розробки нових підходів до навчання, які б у першу чергу утверджували особистісно-зорієнтовані програми та методики навчання і виховання, які б ґрунтувались на новій філософії освіти, на принципах демократизму, особистісного діалогу.

На даний момент проблема професійного й особистісного становлення студента педагогічного вузу зводиться до набуття ним необхідних знань, умінь та навичок для подальшої педагогічної діяльності. Цей підхід розглядає студента лише як об'єкта навчання, коли особистісно-зорієнтований підхід передбачає перетворення студента з об'єкта навчання в активного учасника навчального і виховного процесу, під час якого йде усвідомлення власної сутності та самореалізація. Реалізація цього принципу у підготовці кваліфікованого фахівця з музичного виховання, на наш погляд, лежить у визнанні унікальності та індивідуальності кожного студента з боку викладачів і в творчій активності самих студентів, що передбачає реалізацію індивідуальності. Творча активність студента музичного факультету як процес реалізації своїх індивідуальних здібностей у вирішенні проблемних завдань, може реалізовувати себе: у концертній діяльності під час виконання музичного твору, у процесі вивчення музично-теоретичних дисциплін (підбір акомпанементу, аранжування хорового

твору, імпровізація), у науковій роботі (написання курсових та дипломних проектів на проблемну тематику), у педагогічній практиці.

Результатом творчої активної позиції студента до навчання є його творча активність у педагогічній діяльності, що формує внутрішній світ дитини, однією із складових якої безумовно виступає і музична культура особистості. Вчитель, здатний до творчого самоствердження, може сприяти творчому розвитку своїх учнів. Тому, лише за наявності творчого впливу як засобу забезпечення особистісно-зорієнтованого навчання, можливий гармонійний розвиток дитини.

Творча активність вчителя музики в педагогічній діяльності передбачає: створення оптимальних умов, які б дозволили найбільш повно реалізувати можливості кожної окремої дитини у відповідності до її здібностей, психофізіологічних особливостей та власних бажань, розкрити інтелектуальний потенціал особистості; вивчення особистісних творчих можливостей учнів стосовно музичної діяльності, використання різних методик навчання, направлених на творчий розвиток, задоволення естетичних потреб кожного учня; надання переваги евристичним та проблемним методам, діалогічному мовленню; максимальну індивідуалізацію та диференціацію навчання. При використанні принципів особистісно-зорієнтованого навчання, необхідно враховувати специфіку уроку музики і труднощі, які можуть виникнути у зв'язку з цим. По-перше – це переважання колективної форми роботи, за якої неможливо повністю контролювати і вивчити індивідуальні творчі можливості кожного учня; по-друге – урок музики передбачає різні види діяльності на уроку, що теж ускладнює завдання; і по-третє – дуже мала кількість уроків музики, оскільки, на жаль, у сучасних школах не відводиться належне місце урокам естетичного циклу, зокрема і музиці. Це призводить до певних затруднень щодо максимальної реалізації принципів особистісно-зорієнтованого навчання.

Як бачимо для забезпечення особистісно-зорієнтованого впливу на уроках музики, необхідно шукати більш ефективні шляхи навчання і виховання майбутніх викладачів музики, які б дозволяли не лише розвивати присутні таланти та здібності, але й формувати творче ставлення до музичного мистецтва в цілому.

Література

1. Володько В. М. Індивідуальне та диференційоване навчання і виховання // Гуманітарні науки. - 2001. - № 1.
2. Ісак Н. Диференціація та індивідуалізація навчання // Дивослово. - 1998. - № 3.
3. Кисельова М. Макляк М. Виховання вокально - хорових навичок в дитячому садку. - К.: Музична Україна, 1968. - С.5-9.
4. Л. Кучма. Виступ на II Всеукраїнському з'їзді працівників освіти // Освіта України. - № 48. - 2001.
5. Методы музыкального воспитания ребенка в детском саду // Музыкальное воспитание в СССР. -

М.: Советский композитор, 1978. - С.415-420.

6. Науменко С. І Основи вікової музичної психології. - К.: Український центр творчості та юнацтва, 1995. - С.19.

7. Платонов К. К. Краткий словарь системы психологических понятий. - М.: Высшая школа, 1984.

8. Програми з музики та поурочні методичні розробки: 1 - 4 класи. - К.: Перун, 1996.

9. Пути и проблемы дошкольного воспитания // Новое педагогическое мышление / под ред. А. В. Петровского. - М.: Педагогика, 1998. - С.238 - 256.

10. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початкових класах: Навчальний посібник. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000.

**TRAINING OF MUSICAL DEPARTMENT STUDENTS TO PERSONALITY-ORIENTATED
UPBRINGING OF PRE-SCHOOL AGE CHILDREN**

S.I.Matviyenko, S.I.Samarina

The article deals with the problem of training of the students to work with pre-school age children.